

УДК 792.028:37.015

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/88-1-13>**Олена ГОРДЕЄВА,***orcid.org/0009-0001-0694-2483**концертмейстер кафедри музично-драматичного театру**Харківської державної академії культури**(Харків, Україна) olenagord1804@gmail.com*

УКРАЇНЬКА МИСТЕЦЬКА ПЕДАГОГІКА У ФОРМУВАННІ СУЧАСНОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО АКТОРА (РЕЖИСЕРА)

Досліджено особливості формування особистості майбутнього актора/режисера крізь призму сучасної української мистецької педагогіки на прикладі музично-вокальної складової професійної підготовки та визначити перспективні напрями її удосконалення. Розглянуто проблематику формування особистості майбутнього актора/режисера в контексті провідних тенденцій сучасної української мистецької педагогіки. Виявлено значення музично-вокальної складової в процесі формування професійних компетенцій майбутнього актора/режисера.

Констатовано, що формування особистості майбутнього актора/режисера на сучасному етапі відбувається відповідно до специфіки розвитку антропоцентризму як одного з основних напрямів оновлення сучасної української мистецької педагогіки. Наголошено на необхідності кардинальної трансформації методик навчального процесу, орієнтованого на розвиток особистості та творчої індивідуальності кожного окремого студента-актора/режисера і на сприяння реалізації закладених у ньому можливостей, зокрема в контексті музично-вокального елементу. З'ясовано фактори, що зумовлюють подібні процеси, зокрема: зростання музично-вокальної складової в постановках репертуарного театру; урізноманітнення пісенних жанрів та стилів, що використовуються у виставах драматичних та музично-драматичних театрів; розширення режисерсько-постановочних підходів та інструментарію; важливість підготовки конкурентоспроможних акторів не лише на загальнонаціональному, а й на міжнародному рівні та ін.

Проаналізовано актуальні підходи та методики, що використовуються на сучасному етапі в процесі навчання майбутнього актора/режисера театру і кіно з метою формування розвиненої особистості. Виявлено, що сучасні підходи до мистецької педагогіки передбачають активну розробку напрямку інтегрування в національну театральну школу творчих методів і підходів, перевірених світовою, зокрема європейською школою акторської майстерності. Запропоновано перспективні підходи удосконалення процесу підготовки актора/режисера: підвищення музичної грамотності та удосконалення процесу постановки голосу (інтегрування у навчальну програму сольфеджіо), розробка спецкурсів «Традиційний спів», «Українська автентична народно-пісенна культура», практичних курсів із підготовки за жанровим спрямуванням та ін.

Ключові слова: мистецька педагогіка, підготовка актора (режисера), музично-вокальна складова, професійні компетенції, сольфеджіо, європейський досвід.

Olena GORDEYEVA,*orcid.org/0009-0001-0694-2483**Concertmaster at the Department of Music and Drama Theater**Kharkiv State Academy of Culture**(Kharkiv, Ukraine) olenagord1804@gmail.com*

UKRAINIAN ARTISTIC PEDAGOGY IN FORMING THE MODERN PERSONALITY OF A FUTURE ACTOR (DIRECTOR)

The features of the formation of the personality of a future actor/director are studied through the prism of modern Ukrainian artistic pedagogy on the example of the musical and vocal component of professional training and promising directions for its improvement are identified. The issues of the formation of the personality of a future actor/director are considered in the context of the leading trends of modern Ukrainian artistic pedagogy. The importance of the musical and vocal component in the process of forming the professional competencies of a future actor/director has been revealed.

It has been stated that the formation of the personality of a future actor/director at the present stage occurs in accordance with the specifics of the development of anthropocentrism as one of the main directions of updating modern Ukrainian artistic pedagogy. The need for a radical transformation of the methods of the educational process, focused on the development of the personality and creative individuality of each individual student-actor/director and on promoting the realization of the opportunities inherent in it, in particular in the context of the musical and vocal element, has been highlighted. The factors that determine such processes have been identified, in particular: the growth of the musical and vocal component in repertory theater productions; the diversification of song genres and styles used in performances of

drama and music-dramatic theaters; the expansion of directorial and production approaches and tools; the importance of training competitive actors not only at the national but also at the international level, etc.

The current approaches and methods used at the present stage in the process of training a future actor/director of theater and cinema with the aim of forming a developed personality are analyzed. It was found that modern approaches to artistic pedagogy involve the active development of the direction of integrating creative methods and approaches proven by the world, in particular the European, school of acting into the national theater school. Promising approaches to improving the process of training an actor/director are proposed: increasing musical literacy and improving the process of voice production (integration into the solfeggio curriculum), developing special courses "Traditional Singing", "Ukrainian Authentic Folk Song Culture", practical courses on genre-based training, etc.

Key words: artistic pedagogy, actor (director) training, musical and vocal component, professional competencies, solfeggio, European experience.

Постановка проблеми. На сучасному етапі навчання актора/режисера театру і кіно спирається на спеціалізовані заняття, такі як акторська/режисерська майстерність, вокал, сценічна мова, сценічний рух і танець. Позиціюючись як основні в системі підготовки майбутніх акторів/режисерів української театральної школи ці предмети спрямовані на розвиток необхідних в подальшій професійній діяльності знань і творчих здібностей студентів. Проте музично-вокальний підготовці в навчальних планах приділяється замало годин, а традиційні підходи і методи викладання, сформовані ще за радянських часів, не відповідають запитам сучасного сценічного мистецтва. Виходячи з посилення ролі музично-вокальної складової у постановках сучасних українських режисерів, система підготовки актора/режисера вимагає трансформації, зокрема в контексті розширення годин на заняття з музичного мистецтва і вокалу та інтегрування в українську мистецьку педагогіку сучасних закордонних методик і тренінгів. Актуальність статті зумовлена важливістю покращення музично-вокальної підготовки майбутнього актора/режисера в сучасних закладах мистецької освіти, розробки нових підходів до навчання, виявлення, на основі вивчення провідного закордонного досвіду, новітніх методик з метою подальшого інтегрування в освітній процес на рівні системи вищої мистецької освіти України.

Аналіз досліджень. Тенденції розвитку сучасної української мистецької освіти в цілому та театральної педагогіки зокрема – одна з актуальних дослідницьких тем, розробка різноманітних аспектів якої відіграє важливе значення не лише для розширення теоретичної бази, а й в контексті впровадження перспективних методів та підходів в практику підготовки актора театру та кіно. Виникнення, становлення та розвиток театральної педагогіки як науки розглядає Н. Стадніченко (2010); основні процеси розвитку сучасної театральної педагогіки досліджують О. Абрамович та В. Чорна, роблячи акцент на висвітлення квінтесенції її інноваційних теоретико-практичних

методів пізнання (2023); новітні підходи до створення моделі творчої особистості режисера-педагога виявляють Н. Гусакова та В. Штефюк (2019); особливості підготовки сучасного актора за Лесем Курбасом аналізує В. Богатирьов (2010); проблематика підготовки майбутніх акторів в умовах дистанційного навчання – предмет дослідження І. Кабанової (2024); спробі систематизувати елементи методики Артура Лессака у вокальній підготовці акторів присвячена публікація Н. Фоломєєвої (2023) та ін. Проте означена проблематика лишається відкритою для подальших наукових розробок, зокрема в аспекті музично-вокальної складової акторської підготовки.

Мета статті – виявити особливості формування особистості майбутнього актора/режисера крізь призму сучасної української мистецької педагогіки на прикладі музично-вокальної складової професійної підготовки та визначити перспективні напрями її удосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мистецька педагогіка – «наука про мистецьку освіту (...) самостійна галузь професійної педагогіки, що досліджує проблеми професійної підготовки фахівців у галузі мистецтва» (Отич, 2010: 332), «феномен сенсорної культури» (Лобач, 2017: 115), системоутворюючим елементом якої є «особистість як суб'єкт творення культури суспільства» (Комаровська, 2016: 7), відповідно основна концепція української мистецької школи полягає в цілісному баченні особистості студента.

Сучасні тенденції розвитку сценічного мистецтва вимагають від акторів/режисерів все більшого обсягу і рівня загальноосвітніх та професійних знань. Пізнавальний початок у формі раціонального, що посилюється внаслідок розвитку науки та інформаційно-комунікаційних технологій є домінуючим в діяльності сучасної людини і здійснює визначальний вплив на формування мистецької педагогіки першої чверті ХХІ ст. Основним поняттям, що визначає парадигмальну основу розвитку системи мистецької освіти стає теза щодо освіти протягом життя, що передбачає постійне

розширення та удосконалення отриманих знань і навичок. У свою чергу це передбачає оновлення мистецької освіти, до стратегій якої можна віднести зміну цілей освіти, в яких основний акцент зроблено не на обсязі засвоєних знань і вмінь, а розвиток особистості, підготовка до професійної діяльності в сучасних соціокультурних умовах, перехід до людиноцентризму, зміні змісту освіти за такими напрямками як збільшення його культуроємності на базі української та світової культури, підвищення ролі гуманітарного знання, зміщенні акценту від обов'язкового для всіх змісту до варіативного і диференційованого руху від уніфікованих форм до різноманітних підходів та методик у системі вищої мистецької освіти.

Одним із стратегічних напрямів оновлення сучасної мистецької педагогіки є антропоцентризм, відповідно до якого навчання орієнтовано на розвиток особистості та індивідуальності кожного конкретного студента, на реалізацію закладених в ньому можливостей.

Дослідники наголошують на тому, що українською школою педагогіки, в тому числі мистецької педагогіки, «напрацьовано й творчо запозичено чимало цікавих теорій, котрі чекають на динамічне впровадження в формі конкретних методик» (Ковтун, 2017: 179). Цілком погоджуючись з дослідницею, зазначимо, що від вчасного впровадження розроблених на основах напрацьованих та запозичених теорій методик залежить рівень професійних компетенцій майбутніх акторів/режисерів.

Особливе значення в навчанні актора театру відіграє музично-вокальна складова. Основним завданням дисципліни «Вокал» є адаптування голосу до співу та поступового введення голосового апарату в творчий процес. Важливо приділяти особливу увагу динаміці поетапного процесу починаючи з вміння правильного володіти голосом, до його шліфування, збагачення.

Сценічне мистецтво протягом тисячолітньої історії завжди супроводжувалося музично-вокальним елементом: за часів античності існував тісний зв'язок між грецьким хором і глядачами, які відвідували виставу. На сучасному етапі музично-вокальна складова посідає важливе місце в підготовці майбутнього актора/режисера не лише в контексті набуття необхідних професійних компетенцій, а в загальному підході до формування багатогранної особистості, розвитку вміння володіти сценічним простором, покращенні самосвідомості актора-особистості, взаємодії з групою та розвитку творчості.

Протягом останніх десятиліть музично-вокальна складова відіграє важливе значення в

постановках на українській сцені, що зокрема пов'язано не лише з трансформацією репертуару музично-драматичних театрів та популяризацією жанру мюзиклу, а й з наданням особливого значення у драматичних виставах. Одним із показових прикладів останніх років можна назвати «Конотопську відьму» в постановці режисера І. Уривського (Національний академічний драматичний театр імені Івана Франка) – у виставі, створеній на перетині жанру драми, мюзиклу, перформансу та концерту співають всі персонажі, а лейтмотив підтримує ритм, настрої та характер вистави. Специфіка виконання пісень передбачає вільне володіння народним співом (з урахуванням регіональної особливості та автентичної народно-пісенної культури), навичками виконання романсів та читання репу (Макропольська, 2024).

Отже, серед факторів, що є визначальними для трансформації музично-вокального елементу у вітчизняній театральній школі на сучасному етапі є:

- зростання музично-вокальної складової в постановках репертуарного театру;
- урізноманітнення пісенних жанрів та стилів, що використовуються у виставах драматичних та музично-драматичних театрів;
- розширення режисерсько-постановочних підходів та інструментарію;
- важливість підготовки конкурентоспроможних акторів/режисерів не лише на загальнонаціональному, а й на міжнародному рівні.

Сучасний театральний актор повинен бути кваліфікованим у всіх аспектах ефективного використання свого голосу як в процесі сценічного мовлення, так і під час співу, відповідно заклади мистецької освіти повинні робити акцент на підвищенні музичної грамотності та постановці голосу студентів. Одними з проблем сучасних студентів театральних закладів вищої освіти є невміння слухати себе, відчувати ритм, уникнення тону та ін. У цьому контексті вбачається доцільним введення в навчальну програму першого курсу сольфеджіо, що не лише посприяло б формуванню музичної грамотності, але й розвитку у студента відчуття слуху, концентрації, самоконтролю, здатності до зосередження та самоаналізу в процесі чіткого проспівування мелодії та вираження ритму.

Не менш важливим, на нашу думку, є введення в програму вокальної підготовки актора/режисера театру спецкурсів «Традиційний спів», «Українська автентична народнопісенна культура», що посприяли б осмисленню основ національного виконавства. Зважаючи на тенденцію посилення інтересу режисерів до української автентичної

культури, використання в багатьох постановках традиційних мелодій та пісень такий підхід вбачається доцільним і необхідним.

Не менш важливим є розширення та збагачення навчальних програм з підготовки актора/режисера провідними методиками та вокальними тренінгами, що успішно використовуються в світових, зокрема європейських мистецьких закладах вищої освіти. В європейських театральних школах популярними на сучасному етапі є методи театального експериментування з залученням теоретико-практичних напрацювань Ж. Далькроза та Р. Штайнера для вирішення індивідуальних проблем студентів-акторів, засновані саме на взаємозв'язку між рухом тіла, музикою та сценічним простором (Gaetano, 2010). Серед перспективних методик вокальної підготовки актора на сучасному етапі дослідники називають елементи кінезис-тренінгу Артура Лессака, основою якого є контроль тіла та усвідомленні його природних можливостей. На думку Н. Фоломєєвої (2023: 188), концепція «трьох енергій» (енергія приголосних, тональна енергія, структурна енергія); «середовища» (внутрішнє та зовнішнє) і «тіло-розум» повинні використовуватися в процесі вокальної підготовки акторів з метою розвитку сценічного мовлення та вокальної артикуляції, усвідомлення функціонування органів фонації та пластичності акторів. Основні елементи методики А. Лессака доцільно використовувати в процесі вокального тренінгу акторів з метою розвитку сценічного мовлення та вокальної артикуляції, усвідомлення функціонування органів фонації та пластичності акторів.

Пріоритетним напрямом удосконалення процесу навчання акторів театру в рамках української мистецької педагогіки є розробка практичних курсів із підготовки за жанровим спрямуванням, оскільки наразі актори-випускники, які працевла-

штовуються у драматичні та музично-драматичні театри мають однаковий рівень вокальної підготовки. Доцільним, на нашу думку, є здійснення вокальної підготовки актора з урахуванням специфіки роботи в жанрі мюзиклу, мультимедійних вистав та інших інноваційних театральних форм.

Висновки. Формування особистості майбутнього актора/режисера на сучасному етапі відбувається відповідно до специфіки розвитку антропоцентризму як одного з основних напрямів оновлення сучасної української мистецької педагогіки. Навчальний процес, що орієнтований на розвиток особистості та творчої індивідуальності кожного окремого студента-актора і на сприяння реалізації закладених у ньому можливостей, вимагає кардинальної трансформації, зокрема в контексті музично-вокального елементу. Серед інших факторами, що зумовлюють подібні процеси є: зростання музично-вокальної складової в постановках репертуарного театру; урізноманітнення пісенних жанрів та стилів, що використовуються у виставах драматичних та музично-драматичних театрів; розширення режисерсько-постановочних підходів та інструментарію; важливість підготовки конкурентоспроможних акторів не лише на загальнонаціональному, а й на міжнародному рівні та ін. Сучасні підходи до мистецької педагогіки передбачають активну розробку напряму інтегрування в національну театральну школу творчих методів і підходів, перевірених світовою, зокрема європейською школою акторської майстерності. Серед інших перспективних підходів: підвищення музичної грамотності та удосконалення процесу постановки голосу (інтегрування у навчальну програму сольфеджіо), розробка спецкурсів «Традиційний спів», «Українська автентична народно-пісенна культура», практичних курсів із підготовки за жанровим спрямуванням та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамович О. О., Чорна В. Теоретико-методологічні аспекти сучасної театральної педагогіки. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія : Сценічне мистецтво*. 2023. Вип. 6(2). С. 153-166.
2. Богатирьов В. О. Ідеї Леся Курбаса та традиції виховання актора в українській театральній школі. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Сер. Мистецтвознавство*. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2010. № 1. С. 148-153.
3. Гусакова Н. М., Штефюк В. Д. Теоретична модель творчої особистості майбутнього режисера-педагога. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія : Сценічне мистецтво*. 2019. Вип. 2(1). С. 86-93.
4. Кабанова І. Г. Досвід підготовки майбутніх акторів в умовах дистанційного навчання. *Культурологічний альманах*. 2024. Вип. 1(9). С. 317-325.
5. Ковтун Т. Про деякі аспекти педагогіки мистецтва та мистецтва педагогіки. *Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого*. 2017. № 20. С. 177-181.
6. Комаровська О. А. Мистецька освіта: глибина й багатогранність. *Мистецтво та освіта*. 2016. № 1. С. 6-9.
7. Лобач О. Мистецька педагогіка як явище сенсорної культури: соціокультурний аналіз. *Естетика і етика педагогічної дії*. 2017. С. 115-125.
8. Макропольська Т. Алюзії на народні мелодії та весільні пісні : Сусанна Карпенко розповіла, що лунає у виставі «Конотопська відьма. Район. Культура. 2024. URL : <https://kultura.rayon.in.ua/news/763611-alyuzii-na>

narodni-melodii-ta-vesilni-pisni-susanna-karpenko-rozpovila-shcho-lunae-u-vistavi-konotopska-vidma (дата звернення : 7.05.2025).

9. Отич О. Педагогіка мистецтва як теорія і практика становлення творчої індивідуальності вчителя. 2010. С. 331-338. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/711933/1/%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D0%BA%D0%B0%20%D0%BC%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%B0%201.pdf> (дата звернення : 17.05.2025).

10. Стадніченко Н. Формування системи професійної підготовки майбутнього актора та розвитку його індивідуального творчого потенціалу. *Вісник Запорізького національного університету*. 2010. № 2(13). С. 236-239.

11. Фоломєєва Н. Застосування елементів методики Артура Лессака у вокальній підготовці акторів. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв*. 2023. № 6(2). С. 178-188.

12. Gaetano O. Il laboratorio musico-teatrale. *La musica nella formazione della persona*, édité par Gaetano Oliva, Editore XY.IT, 2010. <https://doi.org/10.4000/books.xy.423>.

REFERENCES

1. Abramovych O. O., Chorna V. (2023). Teoretyko-metodolohichni aspekty suchasnoi teatralnoi pedahohiky [Theoretical and methodological aspects of modern theater pedagogy]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu kultury i mystetstv*. Serii : Stsenichne mystetstvo. 6(2). 153-166 [in Ukrainian].

2. Bohatyrov V. O. (2010). Idei Lesia Kurbasa ta tradytsii vykhovannia aktora v ukrainskii teatralnii shkoli [Les Kurbas' ideas and traditions of actor education in the Ukrainian theater school]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. V. Hnatiuka*. Ser. Mystetstvovnavstvo. Ternopil : TNPU im. V. Hnatiuka, 2010. 1. 148-153 [in Ukrainian].

3. Husakova N. M., Shtefiuk V. D. (2019). Teoretychna model tvorchoi osobystosti maibutnoho rezhysera-pedahoha [Theoretical model of the creative personality of the future director-teacher]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu kultury i mystetstv*. Serii : Stsenichne mystetstvo. 2(1). 86-93 [in Ukrainian].

4. Kabanova I. H. (2024). Dosvid pidhotovky maibutnikh aktoriv v umovakh dystantsiinoho navchannia [Experience of training future actors in distance learning]. *Kulturolohichniy almanakh*. 1(9). 317-325 [in Ukrainian].

5. Kovtun T. (2017). Pro deiaki aspekty pedahohiky mystetstva ta mystetstva pedahohiky [On some aspects of art pedagogy and the art of pedagogy]. *Naukovyi visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu teatru, kino i telebachennia imeni I. K. Karpenka-Karoho*. 20. 177-181 [in Ukrainian].

6. Komarovska O. A. (2016). Mystetska osvita: hlybina y bahatohrannist [Art education: depth and versatility]. *Mystetstvo ta osvita*. 1. 6-9 [in Ukrainian].

7. Lobach O. (2017). Mystetska pedahohika yak yavysheche sensornoi kultury: sotsiokulturnyi analiz [Art pedagogy as a phenomenon of sensory culture: sociocultural analysis]. *Estetyka i etyka pedahohichnoi dii*. 115-125 [in Ukrainian].

8. Makropolska T. (2024). Aliuzii na narodni melodii ta vesilni pisni : Susanna Karpenko rozpovila, shcho lunaie u vystavi «Konotopska vidma [Allusions to folk melodies and wedding songs : Susanna Karpenko told what is heard in the play "Konotop Witch]. *Raion. Kultura*. URL : <https://kultura.rayon.in.ua/news/763611-alyuzii-na-narodni-melodii-ta-vesilni-pisni-susanna-karpenko-rozpovila-shcho-lunae-u-vistavi-konotopska-vidma> (data zvernennia : 7.05.2025). [in Ukrainian].

9. Otych O. (2010). Pedahohika mystetstva yak teoriia i praktyka stanovlennia tvorchoi indyvidualnosti vchytelia [Pedagogy of art as a theory and practice of the formation of the teacher's creative individuality]. 331-338. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/711933/1/%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D0%BA%D0%B0%20%D0%BC%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%B0%201.pdf> [in Ukrainian].

10. Stadnichenko N. (2010). Formuvannia systemy profesiinoi pidhotovky maibutnoho aktora ta rozvytku yoho indyvidualnoho tvorchoho potentsialu [Formation of a system of professional training of a future actor and the development of his individual creative potential]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu*. 2(13). 236-239 [in Ukrainian].

11. Folomicieva N. (2023). Zastosuvannia elementiv metodyky Artura Lessaka u vokalnii pidhotovtsi aktoriv [Application of elements of Arthur Lessac's methodology in vocal training of actors]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu kultury i mystetstv*. 6(2). 178-188 [in Ukrainian].

12. Gaetano O. (2010). Il laboratorio musico-teatrale [The music-theatre laboratory]. *La musica nella formazione della persona*, édité par Gaetano Oliva, Editore XY.IT <https://doi.org/10.4000/books.xy.423>. [in Italian].